

*Христина ГАМОТА,
Ілона ПЕТРАХ
(Дрогобич)*

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність дослідження проблеми навчально-пізнавальної діяльності дітей зумовлена сучасними вимогами Базового компонента дошкільної освіти, який визначає основні орієнтири щодо рівня розвитку їхніх компетентностей. Згідно з державним стандартом, пріоритетом є не просто засвоєння малюками інформації, а їхня здатність до експериментування, самостійного пізнання довкілля і адекватного застосування набутих знань та вмінь на практиці.

Підтримка пізнавальної активності – необхідна, позаяк на етапі дошкільного дитинства закладається фундамент світосприймання, інтенсивно розвиваються психічні функції та накопичується первинний досвід життєдіяльності. Попри те, що у цей період провідною є гра, цілеспрямоване навчання у становленні особистості малюка не повинно втрачати значущості. На цьому акцентують увагу вчені (А. Богуш, О. Ковшар [1], С. Ладивір, Л. Лохвицька, Т. Піроженко, Т. Поніманська, І. Цендревич [4] та ін.)

Важливою характеристикою навчально-пізнавальної діяльності дошкільника є те, що вона розвиває мозок, забезпечуючи фундамент для складних когнітивних операцій у шкільному віці. Кожна психічна функція (мова, сприймання, логічне мислення) має свій сенситивний період сприйнятливості, який власне припадає на дошкільня. Якщо пропустити якийсь з них, то дитині згодом буде важче опанувати абстрактні поняття.

Відомо, що ефективність навчання залежить від взаємодії чуттєвого та раціонального рівнів пізнання. Разом вони слугують накопиченню індивідуального досвіду малюка. Чуттєве пізнання, що ґрунтується на сенсорному сприйнятті, «дає» мисленню матеріал для аналізу та порівняння. Це основа навчання. Емпіричні дані трансформуються у раціональні форми (поняття, судження), що уможливорює перехід від спостереження до узагальнення та розуміння суті речей. Такий діалектичний зв'язок сприймання і мислення робить пізнання цілеспрямованим і продуктивним, забезпечуючи умови для якісного засвоєння дитиною інформації, розширення її світогляду [3].

Навчання допомагає перетворити інтерес на свідому пізнавальну активність, забезпечуючи приплив нових вражень. У дошкільному віці воно спирається на мимовільну пам'ять. Дитина не ставить за мету «вивчити», а запам'ятовує те, що викликало емоцію або було частиною гри. Дошкільник краще засвоює знання, коли це супроводжувалося подивом, радістю, захопленням. Якщо матеріал не зачіпає почуття дитини, її пізнавальна активність згасає. Емоція є пусковим механізмом мислення. Тому навчально-пізнавальна діяльність ефективна, коли вона задовольняє природну потребу дитини в отриманні нових вражень [2].

Дошкільний педагог має так організовувати навчання, щоб знання (норми поведінки, назви, властивості, поняття) були вплетені в ігрові ситуації. Це дасть змогу дитині накопичувати уявлення, на основі яких сформується довільне та свідоме запам'ятовування. Що багатшою є пам'ять дитини (завдяки екскурсіям, розповідям, іграм), то складнішими стають образи уяви і гнучкішим мислення. Уява, зі свого боку, дає дитині можливість виходити за межі того, що вона бачить тут і зараз. Навчання розширює можливості реальності, доповнює світ уявними образами, є передумовою прогнозування результатів власних дій. Це розвиває здатність планувати, передбачати наслідки, що є вищим рівнем психічного розвитку дитини. Отже, навчально-пізнавальна діяльність слугує переходом від стихійного накопичення вражень до системної розбудови знакової функції свідомості. Використовуючи мимовільний характер пам'яті, здатність уяви до моделювання ситуацій, пізнавальна діяльність змінює гру, ускладнює її, тим самим формуючи інтелектуальну готовність до наступних життєвих етапів. Дитина вчиться саморегуляції, вміння зосереджуватися на завданні, отримує задоволення від процесу відкриття чогось нового [2].

У процесі пізнання важливу роль відіграє мовлення як засіб інтелектуалізації психічних процесів. Завдяки слову розрізнені властивості предметів трансформуються у чіткі категорії, сенсорні еталони. Дитина мислить словами-поняттями, міркує вголос чи подумки. Це дає їй змогу оперувати думками. Мовленнєва активність через запитання, діалоги допомагає з'ясовувати характеристики довкілля, уточнити висновки, що є основою для розв'язання проблемних ситуацій, проявів словесно-логічного мислення і розвитку творчих здібностей. Поступове оволодіння мовою «озброює» дитину здатністю до побудови внутрішнього плану дій та

моделювання реальності, що є особливою умовою успішного засвоєння знань [1].

Зазначимо, що у дошкільному віці якість навчання визначається через показники пізнавального розвитку дітей. До них належать інтелектуальна активність у формі запитань, здатність до самостійних суджень про причиново-наслідкові зв'язки, а також зміни у продуктах діяльності, змісті ігор та способах розв'язання розумових задач. Фундамент цього процесу становить пізнавальний інтерес та допитливість, які трансформуються у здатність до тривалої мисленнєвої праці, самостійності. Тобто особливістю організованої навчально-пізнавальної діяльності є видимий перехід від ситуативної цікавості до стабільної пізнавальної спрямованості особистості, що виступає ключовим новоутворенням дошкільного дитинства [2].

Пізнавальна активність – компонент дитячої діяльності, що розкриває особистісні риси дитини, підтверджує її готовність до пізнання зовнішнього і внутрішнього світу. Це самостійна, ініціативна діяльність, спрямована на пізнання довкілля. Через неї малюк демонструє власну індивідуальність, ініціативність, самостійність. Виняткове місце займає у старшому дошкільному віці, коли відбувається підготовка дитини до школи [4].

Отже, особливості навчально-пізнавальної діяльності полягають у її суб'єктному характері: дитина не просто споживає інформацію, а конструює власну картину світу через дію, слово, емоційні переживання. Це діяльність, де процес (дослідження, гра) для розвитку часто є важливішим, ніж кінцевий результат (сума засвоєних фактів). Її результатом виступає розвиток пізнавальної активності, що завбачує поєднання психічних процесів (відчуттів, пам'яті, уяви), інтелектуалізуючої ролі мовлення та цілеспрямованого педагогічного впливу. Саме через організоване навчання у закладах дошкільної освіти забезпечується трансформація стихійного інтересу дитини у стійку пізнавальну спрямованість особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковшар О. Особливості розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в наступності. *Вісник Інституту розвитку дитини*: зб. наук. пр. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. 2011. Вип. 18. С. 85–89.

2. Сергеєнкова О. та ін. Вікова психологія: навч. посіб. Київ : ТОВ «Центр учбової літератури», 2012. 384 с.

3. Філософія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. С. П. Щерби. Київ : МАУП, 2004. 216 с.

4. Цендревич І. Психологічні особливості формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі. *Альманах науки*. 2019. № 5/1 (26). С. 47–51.

Ганна ГУЧОК
(Дрогобич)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасному комунікативному просторі вітчизняної педагогічної науки проблема формування національної ідентичності підростаючого покоління набула статусу стратегічного пріоритету, що визначає не лише вектори розвитку освітньої системи, але й життєздатність української нації загалом [5]. Саме сфера дошкільної освіти, будучи першою ланкою в системі безперервної освіти, виступає фундаментом, на якому зводиться будівля особистості, її світоглядні орієнтири.

Процес становлення самосвідомості дитини є надзвичайно складним механізмом, оскільки саме в цей період закладаються основи емоційного ставлення до світу, а поняття власного «Я» нерозривно сплітається з усвідомленням приналежності до свого народу [3, с. 34].

Формування національної самобутності неможливо розглядати поза контекстом психологічних особливостей дошкільників, чие сприйняття світу характеризується наочністю та високим ступенем емоційності. Дитина засвоює культурні коди не через абстрактні категорії, а через безпосереднє проживання досвіду та занурення в етнокультурне середовище [4, с. 102]. У цьому контексті вихователь має усвідомлювати, що ідентичність – це не статичне знання про символіку чи історію, а динамічний процес самоусвідомлення особистості як спадкоємця і носія певних культурних традицій, моральних чеснот та ментальних особливостей свого народу [2, с. 42–43].

Центральним вектором у структурі формування національної самосвідомості виступає мовний компонент, оскільки мова – не лише засіб комунікації, а специфічний спосіб бачення світу, акумулятор